

Міністерство освіти і науки України

Модельна навчальна програма
«Правознавство. 9 клас»
(автори Дашковська О.Р., Муза О.В., Павловська-Кравчук В.А.)

*«Рекомендовано Міністерством освіти і науки України»
(наказ Міністерства освіти і науки України від 28.08.2025 № 1192)*

Вступна частина
до програми навчального предмету
«Правознавство»

Цикл базового предметного навчання (9 клас)

Автори програми: Олена Дашковська, Олег Муза, Вікторія Павловська-Кравчук.

Навчальний предмет «Правознавство» реалізує вимоги до обов'язкових результатів навчання громадянської та історичної освітньої галузі.

Метою навчального предмету «Правознавство» є розвиток особистості учня/учениці через формування ідентичності громадянина України, його активної громадянської позиції на засадах демократії, патріотизму, поваги до прав і свобод людини, визнання цінності верховенства права та нетерпимості до корупції.

Вимоги до обов'язкових результатів освіти з питань правознавства передбачають, що учениця/учень:

мислить критично, працює з різними джерелами інформації та формулює обґрунтовані запитання;

усвідомлює власну гідність, реалізує власні права і свободи, поважає права і гідність інших осіб, виявляє толерантність, протидіє проявам дискримінації;

дотримується демократичних принципів, конструктивно взаємодіє з іншими особами, спільнотою закладу освіти, місцевою громадою і суспільством, долучається до розв'язання локальних, загальнонаціональних і глобальних проблем, усвідомлює необхідність утвердження верховенства права і дотримання правових норм для забезпечення сталого розвитку суспільства.

Завданнями курсу «Правознавство» є:

- формування цілісної системи вмінь і навичок дослідження суспільних та власних проблем, які пов'язані з нормами права, проведення аналізу та оцінювання суспільних явищ, процесів і тенденцій у державі та світі;

- формування активної громадянської позиції, загальнолюдських моральних якостей, правової культури, мотивації та соціальної активності;

- здобуття умінь щодо спроможності діяти як відповідальний громадянин, брати участь у громадському та суспільному житті, зокрема, закладу освіти і класу;

- формування правової поведінки, правової свідомості і правової соціалізації;

- формування правового мислення, систематизація правових знань й перетворення їх на внутрішні переконання особистості;

- формування навичок належної, правомірної поведінки, потреб і здатності до постійної правової самоосвіти й самовиховання.

Зміст кожного розділу програми містить перелік правових студій, не розділених на окремі заняття. Вчителі/вчительки, орієнтуючись на вимоги щодо підготовки учнів/учениць, мають можливість самостійно визначати теми, кількість і перелік питань до кожного уроку залежно від умов організації освітнього процесу, пізнавальних можливостей школярів/школярок, класу та

індивідуального підходу вчителя/вчительки до викладання. До кожної теми вказано орієнтовані види навчальної діяльності та рекомендований обсяг навчального матеріалу, що має бути опрацьований учнями за визначений період у процесі досягнення очікуваних результатів та ґрунтується на опорних знаннях, визначених Державним стандартом базової середньої освіти (додаток № 17). Враховуючи принципи академічної свободи вчитель/вчителька можуть визначати конкретні форми та методи роботи, види пізнавальних завдань, зберігаючи загальну спрямованість навчального курсу відповідно до компетентнісного підходу.

У програмі немає розподілу навчальних годин за розділами. У межах загальної річної кількості годин вчитель/вчителька може самостійно визначати час для роботи над кожним розділом програми, але не порушуючи повноти завдань, запропонованих як результат і зміст навчально-пізнавальної діяльності.

Структура предмету:

Тема 1. Вступ. Основоположні права людини і правова держава.

Тема 2. Конституція України як основа правової системи держави.

Тема 3. Демократія як основа європейської інтеграції України.

Тема 4. Громадянство як політико-правовий зв'язок особи і держави.

Тема 5. Цивільне право та захист майнових і особистих немайнових прав.

Тема 6. Право на працю та підприємницьку діяльність.

Тема 7. Сімейні права та обов'язки. Захист прав дитини.

Тема 8. Адміністративна і кримінальна відповідальність неповнолітніх.

Тема 9. Як захистити свої права у суді.

Основна частина
Правознавство (9 клас)

Очікувані результати навчання	Зміст навчально-пізнавальної діяльності	Види навчальної діяльності
Тема 1. Вступ. Основоположні права людини і правова держава.		
<p>Знає і розуміє:</p> <ul style="list-style-type: none"> • що і як вивчатиметься в курсі «Основи правознавства»; • поняття «права людини», їх виникнення та розвиток; • класифікацію основних прав людини; • гарантії реалізації прав та свобод людини і громадянина; • поняття та склад правовідносин; • поняття «правова держава», її ознаки. <p>Уміє і застосовує:</p> <ul style="list-style-type: none"> • пояснює поняття «людська гідність» та ідентифікує епізоди порушення права на повагу до людської гідності [9 ГІО 5.1.3-1]; • обґрунтовує необхідність поваги до власної гідності та/або ділової репутації іншої особи [9 ГІО 5.1.3-2]; • аргументує важливість міжнародних і національних нормативних актів, що містять стандарти прав людини [9 ГІО 5.2.2-1]; • пояснює відмінності між поколіннями прав людини та значення прав окремої людини, спільноти і суспільства [9 ГІО 5.2.2-2]; • пропонує способи застосування чинного законодавства та інших соціальних регуляторів (мораль, релігія, звичаї), що не суперечать основоположним правам людини [9 ГІО 5.2.2-4]; • використовує принцип самоврядування, долучається до розроблення правил, які діють у закладі освіти і громаді, виявляє випадки їх порушення [9 ГІО 6.1.2-3]; 	<p>Права людини. Покоління прав людини. Поняття та ознаки права. Поняття та склад правовідносин. Джерела права. Правова держава, її ознаки.</p>	<p><u>Навчальний проект</u> (індивідуальний, груповий чи колективний проект; <i>за вибором учителя</i>): Людина як найвища цінність. Взаємозв'язок прав і обов'язків людини і громадянина. Принцип розподілу влад і права людини.</p> <p><u>Дослідження:</u> Аналіз окремої статті Загальної декларації прав людини або Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод.</p>

<ul style="list-style-type: none"> • аналізує середовище закладу освіти щодо поваги до гідності та дотримання прав людини (за визначеними критеріями)[9 ГІО 5.1.3-3]; • за самостійно визначеними критеріями вишукує інформацію для виконання завдання, аргументує свій вибір [9 ГІО 3.1.2-1]; • складає список використаних джерел, дотримуючись засад доброчесності [9 ГІО 3.1.2-2]; • формулює і аргументовано висловлює власну думку, відстоює у дискусії власні переконання [9 ГІО 5.1.2-4]; • дотримується принципів академічної доброчесності в навчанні, науковій та іншій творчій діяльності [9 ГІО 6.1.3-3]. <p>Виявляє ставлення і оцінює:</p> <ul style="list-style-type: none"> • оцінює та аргументує важливість міжнародних і національних документів, що містять стандарти прав людини [9 ГІО 5.2.2-1]; • дискутує стосовно важливих для суспільства питань реалізації прав людини в минулому та в умовах сьогодення [9 ГІО 4.2.3] • оцінює якість виконання роботи за допомогою рефлексії та конструктивного зворотного зв'язку [9 ГІО 6.2.2-1] 		
Тема 2. Конституція України як основа правової системи держави.		
<p>Знає і розуміє:</p> <ul style="list-style-type: none"> • поняття: Конституція України, верховенство права, конституційний лад, конституційні цінності, основи конституційного ладу України; • сутність і значення верховенства права; • як Конституція України гарантує права людини. <p>Уміє і застосовує:</p> <ul style="list-style-type: none"> • характеризує роль держави та демократії щодо забезпечення прав людини і створення умов для розвитку особистості [9 ГІО 5.1.4-1]; • характеризує роль Конституції України, засади діяльності та компетенцію вищих органів влади в Україні, а також самоврядних 	<p>Конституція України. Конституційні цінності. Верховенство права. Основи конституційного ладу України.</p>	<p><u>Дебати</u> (за вибором учителя): Чи забезпечує Конституція твої права у житті? Що я знаю про верховенство права? Свобода медіа в Україні. Реалізація права на звернення в закладах</p>

<p>територіальних спільнот, механізми їх формування та діяльності [9 ГІО 6.1.1-1];</p> <ul style="list-style-type: none"> • наводить приклади, як громадяни можуть впливати на політичні і суспільні процеси [9 ГІО 6.1.2-1]; • характеризує взаємозв'язок та взаємну відповідальність громадян і держави в розвитку правової культури та збереженні територіальної цілісності держави [9 ГІО 6.1.3-1]; • дискутує стосовно важливих для суспільства питань минулого та сучасного [9 ГІО 4.2.3]. <p>Виявляє ставлення і оцінює:</p> <ul style="list-style-type: none"> • пояснює вплив конкретного вчинку і події з погляду суспільних потреб та інтересів, важливості для власного досвіду [9 ГІО 4.3.2-1]; • виявляє інтереси різних спільнот/груп і шукає шляхи їх (інтересів) узгодження для розв'язання проблем відповідних спільнот/груп [9 ГІО 6.2.1-3]; • бере участь у проектах, спрямованих на утвердження цінності незалежності і територіальної цілісності України [9 ГІО 6.2.1-8]; • обмірковує, що він може робити для утвердження культури демократії [9 ГІО 5.1.4-2]; • діє доброзечно з урахуванням своїх емоцій та почуттів інших осіб [9 ГІО 6.2.2-2]. 		загальної середньої освіти.
Тема 3. Демократія як основа європейської інтеграції України.		
<p>Знає і розуміє:</p> <ul style="list-style-type: none"> • поняття: демократія, державна влада, народовладдя, громадянське суспільство, правова визначеність, нормативний акт, закон; • основні форми народного волевиявлення; • поняття та стадії законодавчого процесу в Україні. <p>Уміє і застосовує:</p>	<p>Демократія. Державна влада і народовладдя. Громадянське суспільство. Законодавчий процес в Україні.</p>	<p><u>Навчальний проект</u> (індивідуальний груповий чи колективний; <i>за вибором учнів</i>): Чому демократія, права людини та</p>

<ul style="list-style-type: none"> • аналізує політичне, суспільне і культурне життя в Україні та світі, виклики для демократії і прав людини [9 ГІО 6.3.1-1]; • пояснює та ілюструє принцип верховенства права і розподіл влади між гілками, ознаки правової держави і громадянського суспільства [9 ГІО 6.1.1-2]; • пропонує (з допомогою вчителя) способи розв'язання наявних суспільних проблем, які мають історичне підґрунтя, аналізує суспільний і власний досвід [9 ГІО 4.1.3-2]; • аналізує приклади вирішення конфліктних ситуацій в українському суспільстві та світі [9 ГІО 6.3.1-2]; • застосовує окремі механізми безпосередньої (прямої) демократії, зокрема електронної [9 ГІО 6.1.2-2]; • пропонує декілька варіантів розв'язання проблем відповідної спільноти та обирає найоптимальніший [9 ГІО 6.2.1-2]; • докладно описує проблеми, з якими стикаються різні спільноти (заклад освіти, громада, держава, світ)[9 ГІО 6.2.1-1]; • аналізує склад сучасного суспільства, своє місце в ньому [9 ГІО 5.3.1-1]. <p>Виявляє ставлення і оцінює:</p> <ul style="list-style-type: none"> • наводить приклади, як громадяни можуть впливати на політичні і суспільні процеси [9 ГІО 6.1.2-1]; • пропонує способи подолання конфліктів, розв'язання соціальних, політичних та інших суперечностей [9 ГІО 6.3.1-3]; • діє добросовісно з урахуванням власних переконань та почуттів інших осіб [9 ГІО 6.2.2-2]; • наводить приклади, як громадяни можуть впливати на політичні і суспільні процеси [9 ГІО 6.1.2-1]. 		<p>верховенство права вважають основними європейськими цінностями? Як законопроект стає законом? Аналіз контрольного переліку питань для оцінки стану верховенства права в окремих державах, створеного Європейською комісією «За демократію через право». Доведення ефективності для будь-якої держави балансування прав людини та обов'язків, їх забезпечення і захисту.</p>
Тема 4. Громадянство як політико-правовий зв'язок особи і держави.		
Знає і розуміє:	Поняття «людина»,	<u>Практична робота</u> (за

<ul style="list-style-type: none"> • поняття «людина», «особа», «громадянин»; • поняття і зміст громадянства; • конституційно-правове регулювання відносин громадянства в Україні; • принципи громадянства України; • підстави набуття та припинення громадянства України; • права та конституційні обов'язки людини і громадянина в Україні; • гарантії реалізації прав людини в Україні <p>Уміє і застосовує:</p> <ul style="list-style-type: none"> • за самостійно визначеними критеріями добирає інформацію для виконання завдання, аргументує свій вибір [9 ГЮ 3.1.2-1]; • розрізняє права людини і обов'язки громадянина, пояснює взаємозв'язок між правами/потребами та правом і законом [9 ГЮ 5.2.2-3]; • бере участь у проектах, спрямованих на утвердження цінності незалежності і територіальної цілісності України [9 ГЮ 6.2.1-8]; • аналізує окремі статті відповідних нормативно-правових актів • складає список використаних джерел, дотримуючись засад доброчесності [9 ГЮ 3.1.2-2]; • формулює і аргументовано висловлює, відстоює у дискусії власні погляди та переконання [9 ГЮ 5.1.2-4]. <p>Виявляє ставлення і оцінює:</p> <ul style="list-style-type: none"> • оцінює важливість для себе громадянства України, пояснює свої права та обов'язки як громадянина [9 ГЮ 5.1.4-3]; • оцінює якість виконання роботи за допомогою рефлексії та конструктивного зворотного зв'язку [9 ГЮ 6.2.2-1]. 	<p>«особа», «громадянин». Громадянство України. Підстави набуття та припинення громадянства України. Права і обов'язки громадянина України.</p>	<p><i>вибором учителя):</i> <u>Есе:</u> Які переваги для людини дає громадянство? <u>Підготовка презентації:</u> Підстави та умови набуття громадянства України. Підстави припинення громадянства України. <u>Дослідницька робота:</u> Від минулого до сучасності: боротьба за утвердження цінності незалежності і територіальної цілісності України.</p>
Тема 5. Цивільне право та захист майнових і особистих немайнових прав.		
Знає і розуміє:	Цивільне право.	<u>Навчальний проект</u>

<ul style="list-style-type: none"> • поняття: цивільні правовідносини, цивільна правоздатність і дієздатність фізичної особи, право власності, правочин, авторське право, академічна доброчесність; • які особисті майнові та немайнові права, цивільні обов'язки мають неповнолітні як учасники цивільних правовідносин; • види правочину; • умови дійсності правочину; • способи захисту особистих майнових і немайнових прав; • як дотримуватись академічної доброчесності. <p>Уміє і застосовує:</p> <ul style="list-style-type: none"> • добирає логічні і достатні аргументи для підтвердження певного судження про право власності [9 ГІО 4.2.2]; • діє доброчесно з урахуванням власних переконань та почуттів інших осіб [9 ГІО 6.2.2-2]; • за самостійно визначеними критеріями добирає інформацію для виконання завдання, аргументує свій вибір [9 ГІО 3.1.2-1]; • створює власний інтелектуальний продукт, дотримуючись засад академічної доброчесності [9 ГІО 3.2.2-3]; • обґрунтовує необхідність доброчесно та у правовий спосіб утверджувати свої права [9 ГІО 6.1.3-2]; • складає список використаних джерел, дотримуючись засад доброчесності. [9 ГІО 3.1.2-2]; • дотримується принципів академічної доброчесності в навчанні, науковій та іншій творчій діяльності [9 ГІО 6.1.3-3]. <p>Виявляє ставлення і оцінює:</p> <ul style="list-style-type: none"> • планує своє життя у коротко- та/або довготривалій перспективі, планує способи досягнення своїх цілей [9 ГІО 5.1.2-3]; 	<p>Цивільна правосуб'єктність неповнолітніх.</p> <p>Правочин.</p> <p>Умови дійсності, види та форми правочинів.</p> <p>Захист прав споживачів.</p> <p>Авторське право.</p> <p>Академічна доброчесність.</p>	<p>(індивідуальний груповий чи колективний; <i>за вибором учнів</i>):</p> <p>Як розрізнити оманливу практику продажу та законну практику продажів? Як споживачі можуть приймати розумні рішення під час купівлі товарів? Як люди викрадають оригінальні ідеї та твори інших людей?</p> <p>Розв'язання правових ситуацій з використанням знань і положень цивільного законодавства України.</p>
--	---	--

<ul style="list-style-type: none"> • формулює і аргументовано висловлює, відстоює у дискусії власні погляди та переконання.[9 ГІО 5.1.2-4]; • пояснює переваги ринкової економіки та важливість чесної конкуренції для розвитку суспільства [9 ГІО 6.3.1-4]; • пропонує, як протистояти випадкам дискримінації та утисків [9 ГІО 5.3.2-3]; • оцінює якість виконання роботи за допомогою рефлексії та конструктивного зворотного зв'язку [9 ГІО 6.2.2-1]. 		
Тема 6. Право на працю та підприємницьку діяльність.		
<p>Знає і розуміє:</p> <ul style="list-style-type: none"> • поняття: праця неповнолітніх, право на підприємницьку діяльність, право на працю, трудовий договір, робочий час, час відпочинку, оплата праці, трудова дисципліна. • як реалізувати право на підприємницьку діяльність; • які права і та обов'язки мають працівники; • які особливості розірвання трудового договору з неповнолітніми. <p>Уміє і застосовує:</p> <ul style="list-style-type: none"> • формулює і аргументовано висловлює, відстоює у дискусії власні погляди та переконання [9 ГІО 5.1.2-4]; • розкриває сутність принципу недискримінації і виявляє його порушення у повсякденному житті і медіа повідомленнях [9 ГІО 5.3.1-3]; • розрізняє додаткові можливості (привілеї) та обмеження за різними ознаками [9 ГІО 5.3.1-4]; • дотримується принципів академічної доброчесності в навчанні, науковій та іншій творчій діяльності [9 ГІО 6.1.3-3]; • діє доброчесно з урахуванням своїх переконань та почуттів інших осіб [9 ГІО 6.2.2-2]. 	<p>Праця неповнолітніх. Права та обов'язки працівника. Робочий час і час відпочинку неповнолітніх. Оплата праці. Особливості розірвання трудового договору з неповнолітніми. Охорона праці неповнолітніх. Прояви дискримінації у трудових правовідносинах. Право на підприємницьку діяльність.</p>	<p><u>Практична робота</u> (за вибором учителя): Складання резюме. Співбесіда при прийомі на роботу. Як захистити того, хто потерпає від дискримінації у трудових правовідносинах? Розв'язання правових ситуацій з використанням знань і положень трудового законодавства України.</p>

<p>Виявляє ставлення і оцінює:</p> <ul style="list-style-type: none"> • пропонує, як протистояти випадкам дискримінації та утисків [9 ГІО 5.3.2-3]; • оцінює якість виконання роботи за допомогою рефлексії та конструктивного зворотного зв'язку [9 ГІО 6.2.2-1]; • пропонує способи дотримання законодавства та суспільних норм і правил, які не суперечать правам людини [9 ГІО 5.2.2-4]. 		
<p>Тема 7. Сімейні права та обов'язки. Захист прав дитини.</p>		
<p>Знає і розуміє:</p> <ul style="list-style-type: none"> • поняття та види сімейних правовідносин; • поняття та умови укладення шлюбу; • здійснення сімейних прав та обов'язків, їх захист; • шляхи влаштування дітей, позбавлених батьківського піклування. <p>Уміє і застосовує:</p> <ul style="list-style-type: none"> • визначає свої сильні та слабкі сторони та формулює способи самовдосконалення [9 ГІО 5.1.2-1]; • планує своє життя у коротко- та/ або довготривалій перспективі, планує способи досягнення своїх цілей [9 ГІО 5.1.2-3]; • визначає способи власної участі в житті класу/ закладу освіти/ родини/ місцевої спільноти [9 ГІО 6.2.1-4]; • пропонує, як протистояти випадкам дискримінації та утисків [9 ГІО 5.3.2-3]. <p>Виявляє ставлення і оцінює:</p> <ul style="list-style-type: none"> • оцінює та контролює вплив емоцій на свою поведінку [9 ГІО 5.1.2-2]; • оцінює якість виконання роботи за допомогою рефлексії та конструктивного зворотного зв'язку [9 ГІО 6.2.2-1]; • пропонує способи дотримання законодавства та суспільних норм і правил, які не суперечать правам людини [9 ГІО 5.2.2-4]. 	<p>Закон та сім'я. Шлюб. Права та обов'язки подружжя. Взаємні права й обов'язки батьків і дітей. Влаштування дітей, позбавлених батьківського піклування. Державна підтримка сім'ї.</p>	<p><u>Дебати (за вибором учнів):</u> Які правові проблеми можуть виникнути у шлюбі та способи їх розв'язання? Захист від жорстокого поводження з дітьми. Піклування у сім'ї. Розв'язання правових ситуацій з використанням знань і положень сімейного законодавства України.</p>

Тема 8. Адміністративна і кримінальна відповідальність неповнолітніх.

Знає і розуміє:

- поняття: адміністративного правопорушення (проступку), адміністративної відповідальності, булінгу, кримінального правопорушення, кримінальної відповідальності;
- обставини, що виключають адміністративну та кримінальну відповідальність;
- особливості адміністративної та кримінальної відповідальності неповнолітніх.

Уміє і застосовує:

- аналізує причини та наслідки дискримінації та утисків в минулому і сьогодні [9 ГІО 5.3.2-2];
- пояснює природу виникнення стереотипів, критично оцінює стереотипи та упередження [9 ГІО 5.3.2-4];
- за самостійно визначеними критеріями добирає інформацію для виконання завдання, аргументує свій вибір [9 ГІО 3.1.2-1];
- аналізує причини та наслідки дискримінації та утисків в минулому і сьогодні [9 ГІО 5.3.2-2];
- складає список використаних джерел, дотримуючись засад доброчесності. [9 ГІО 3.1.2-2];
- за самостійно визначеними критеріями добирає інформацію для виконання завдання, аргументує свій вибір [9 ГІО 3.1.2-1];
- розкриває сутність принципу недискримінації і виявляє його порушення у повсякденному житті і медіаповідомленнях [9 ГІО 5.3.1-3].

Виявляє ставлення і оцінює:

- створює безпечне середовище, вільне від утисків, насилля (булінгу), виявів нерівності або несправедливості [9 ГІО 5.3.2];

Правопорушення:

поняття, склад.
Адміністративне правопорушення (проступок).
Булінг: як себе захистити.
Кримінальне правопорушення, його види.
Особливості адміністративної та кримінальної відповідальності неповнолітніх.
Обставини, що виключають адміністративну та кримінальну відповідальність.

Практична робота

(за вибором учнів):
Консультація жертви кримінального правопорушення.
Поради жертві булінгу.
Не будемо байдужими: як виявити кривдника (булера)?
Алкогольні вироби та наркотичні засоби як причини неправомірної поведінки.
Дебати:
Свобода від самовикриття.

Дослідницька робота:

Види кримінальних правопорушень проти особи.

Розв'язання правових ситуацій з використанням знань і положень адміністративно-деліктного та

<ul style="list-style-type: none"> • пропонує способи дотримання законодавства та суспільних норм і правил, які не суперечать правам людини [9 ГІО 5.2.2-4]; • пропонує, як протистояти випадкам дискримінації та утисків [9 ГІО 5.3.2-3]; • формулює і аргументовано висловлює, відстоює у дискусії власні погляди та переконання [9 ГІО 5.1.2-4]. 		кримінального законодавства України.
Тема 9. Як захистити свої права у суді		
<p>Знає і розуміє:</p> <ul style="list-style-type: none"> • поняття: система органів судової влади в Україні, основні засади судочинства, суддівська кар'єра, органи прокуратури, адвокатура, учасники судового процесу. • поняття та стадії кримінального процесу, • як скласти позовну заяву, конституційну скаргу. <p>Уміє і застосовує:</p> <ul style="list-style-type: none"> • за самостійно визначеними критеріями добирає інформацію для виконання завдання, аргументує свій вибір [9 ГІО 3.1.2-1]; • аналізує окремі статті відповідних нормативно-правових актів • доводить необхідність захисту прав і свобод людини [9 ГІО 5.2.1]; • ідентифікує та моделює ситуації, пов'язані з порушенням прав людини, та обирає способи захисту цих прав [9 ГІО 5.2.1-1]. <p>Виявляє ставлення і оцінює:</p> <ul style="list-style-type: none"> • демонструє розуміння гідності людини та способи її обстоювання у спільноті закладу освіти [9 ГІО 5.1.3]; • оцінює якість виконання роботи за допомогою рефлексії та конструктивного зворотного зв'язку [9 ГІО 6.2.2-1]. 	<p>Судова система України. Конституційний Суд України. Верховний Суд. Основні засади судочинства. Суддя. Прокурор. Адвокат. Суд присяжних. Учасники судового процесу. Поняття та стадії кримінального процесу.</p>	<p><u>Практична робота</u> (за вибором учителя): Складання позовної заяви до суду загальної юрисдикції. Складання конституційної скарги. Складання клопотання в кримінальному процесі.</p>